

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Drama a wyniki egzaminu gimnazjalnego z języka polskiego

Author: Eugeniusz Szymik, Olimpia Gogolin

Citation style: Szymik Eugeniusz, Gogolin Olimpia. (2019). Drama a wyniki egzaminu gimnazjalnego z języka polskiego. W: A. Budniak, M. Mnich (red.), "Podejścia metodologiczne w pedagogice. Koncepcje – badania - wyniki" (S. 247-267). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Eugeniusz Szymik, Olimpia Gogolin

Drama a wyniki egzaminu gimnazjalnego z języka polskiego

Wstęp

Drama jako metoda nauczania na różnych poziomach kształcenia¹ okazuje się być podstawą twórczej edukacji, bowiem nie tylko wyposaża ucznia w efektywną wiedzę, ale przede wszystkim ułatwia mu przeżycie treści programowych poprzez działanie i doświadczenie, łącząc emocjonalny i intuicyjny sposób uczenia się z intelektualnym.

W reformującej się szkole zmianom ulegają również programy nauczania poszczególnych przedmiotów. Szczególną uwagę zwraca się na podmiotowe traktowanie ucznia oraz wprowadzenie go w świat wartości. Reforma zakłada zmianę roli nauczyciela, który w nowej szkole powinien być bardziej przewodnikiem niż wykładawcą. Drama umożliwia aktywny udział w zajęciach nie tylko uczniów, lecz także nauczyciela – baczego, wnikliwego opiekuna, pedagoga, wychowawcy.

W koncepcjach nauczania i wychowania bardzo mocno akcentowana jest rola pełnego uczestnictwa ucznia w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Wskazuje się na duże znaczenie uczuć w kształtowaniu postaw i przekonań wychowanka. Wychodzi się z założenia, że procesowi przyswajania wiedzy oraz kształtowania postaw ucznia (czyli jego uczuć, myśli, zachowań) powinno towarzyszyć emocjonalne zaangażowanie. Konieczne jest odejście w nauczaniu i wychowaniu młodych odbiorców masowej

¹ Pod pojęciem *dramy edukacyjnej* rozumiemy metodę dydaktyczno-wychowawczą, która angażuje w działanie ucznia „[...] całą jego wiedzę i [...] [tworzy – E.S., O.G.] nowe jej jakości w związku z wykorzystywaniem wyobraźni, emocji, zmysłów i intuicji, polegającą na rozgrywaniu w różnych możliwych rolach nowych, nieznanych wcześniej, nieraz bardzo trudnych sytuacji w celu ich zrozumienia, uwewnętrznienia, zdobycia lub pogłębienia wiedzy o świecie, o sobie, o innych ludziach” – K. PANKOWSKA: *Drama. Konteksty teoretyczne*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 30.

kultury od aprioryzmu i schematyzmu w szkole na rzecz dostarczania uczniowi wzruszeń i przeżyć. W konsekwencji powinno nastąpić ograniczenie tradycyjnych metod nauczania i zastąpienie ich metodami mniej konwencjonalnymi, tzw. aktywizującymi. Taką funkcję w nauczaniu różnych przedmiotów może pełnić m.in. drama.

Potwierdza to Danuta Michałowska, pisząc:

drama jest metodą integrującą większość metod kształcenia. Wymaga myślenia wysoko zorganizowanego [...], aktywizuje ucznia emocjonalnie (motywacja i przeżywanie), intelektualnie (myślenie i odkrywanie), sensorycznie (obserwacja i spostrzeganie), motorycznie (manipulowanie i działanie), recepcyjnie (przyjmowanie informacji słownych), werbalnie (ekspresja słowa i dyskusja)².

Drama jest próbą uniknięcia stosowania metody werbalnej, czyli oddziałuje na wszystkie zmysły człowieka, posługując się przede wszystkim gestem, mimiką i ruchem. Może być lekarstwem na nadmierną fascynację techniką komputerową, bierne przyswajanie informacji oraz pożyteczną formą spędzania czasu wolnego w ramach zajęć pozalekcyjnych.

Drama przypisuje uczniowi rolę kreatora, sprawcy działań, a nie tylko biernego wykonawcy poleceń nauczyciela, a zatem uczy i rozwija poprzez aktywność. Powiązanie motywacji bohatera zaaranżowanej scenki z doświadczeniami „ja autentycznego” ucznia wyzwala aktywność intelektualną i emocjonalną młodzieży, chęć współpracy z rówieśnikami. Nauczyciel, tworząc w dramie odpowiednie sytuacje komunikacyjne (w których naprzemiennie występuje w roli nadawcy i odbiorcy), prowokuje werbalne zachowania uczniów, kształtuje ich postawy, ośmiela nieśmiały i słabych wychowanków, którzy „grając”, zapominają o sytuacji lekcyjnej i spontanicznie włączają się do rozmowy lub dyskusji, odzyskując pewność siebie³. Drama staje się metodą wspierającą nauczanie przedmiotowe i ułatwiającą rozwój zdolności umysłowych. Ponadto ma „wpływ na rozwój zdolności empatycznych oraz umiejętności werbalnej i niewerbalnej komunikacji społecznej”⁴.

Nauczyciele, którzy opanowali sztukę uczenia dramą, są tą metodą zafascynowani, podkreślają jej pozytywny wpływ na aktywizowanie uczniów, zwłaszcza tych, którzy podczas lekcji prowadzonych metodami konwencjonalnymi milczą. Przedstawiając efekty, zwracają uwagę na korzyści wychowawcze i dydaktyczne. Praktyka dydaktyczna pokazuje, że drama jako metoda nauczania może być lekarstwem na nudę i schematyzm we współczesnej szkole, bowiem jest aktywnym uczeniem poprzez działanie i doświadczenie.

² D. MICHAŁOWSKA: *Drama w edukacji*. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2008, s. 15–16.

³ Podkreślić należy, iż na zajęciach dramowych nauczyciel nie poprawia wypowiedzi uczestników, by nie czuli bariery komunikacyjnej i pozostali otwarci na treści, które chcą wyrazić.

⁴ K. WITERSKA: *Drama. Przewodnik po koncepcjach, technikach i miejscach*. Difin, Warszawa 2014, s. 16.

Drama a efekty kształcenia językowego

W Raporcie OKE⁵ z 2016 roku czytamy między innymi, że na egzaminie gimnazjalnym z języka polskiego uczniowie mieli za zadanie wykazać się umiejętnością redagowania charakterystyki postaci. Chodziło o wskazanie cech opisywanych bohaterów i motywów ich postępowania oraz o trafną i wnikliwą argumentację stawianych przez siebie tez.

W zakresie poprawności językowej gimnazjaliści na Śląsku zdobyli średnio 45% punktów. Popelniali różnorodne błędy językowe, używając niecelowych powtórzeń. Można by postawić tezę, że powtórzenia zdarzały się często z uwagi na fakt, że w charakterystyce czasowniki „być” i „mieć” okazują się niezwykle przydatne. Wielu uczniów nie potrafiło uniknąć rażących powtórzeń tych wyrazów, na przykład: „Jego przezwisko wzięło się z tego, że był po prostu rudy. Nie był on dobrze zbudowany, ale był bardzo sprytny. We wszystkim był najlepszy” czy „Wolność jest bardzo cenną wartością. Każdy powinien ją doceniać. Niektórzy ludzie o tym zapominają, ale niektórzy uznają wolność za najważniejszą wartość”.

Wśród błędów językowych przeważały błędy składniowe, naruszające poprawną konstrukcję zdania. Dotyczyły one przede wszystkim składni zdań rozwiniętych, zwłaszcza złożonych, na przykład: „Walczy o to, żeby siostra nie przerobiła umysłów tych ludzi, robiąc z nich niewolników dzisiejszej społeczności, gdzie każdy myśli tak samo”.

Osobną grupę błędów składniowych stanowiły te, które zaburzały związki zgody i rzędu, np. „Jan Bytnar razem z Zośką i Alkiem pokazał, jak pięknie żyć i pięknie umierać” lub „Dziewczyna jest bardzo uparta i zawsze stawia na swoje”.

Gimnazjaliści nie ustrzegli się również błędów fleksyjnych, polegających na zastosowaniu niewłaściwego rodzaju gramatycznego, na przykład: „Gdy Chilon odnajduje obóz, gdzie ów kobieta się znajduje” lub „Dzięki pomysłowi zbudowania przez Dedala skrzydeł oboje z Ikarem planują ucieczkę z Krety” oraz fleksyjnych typu: „Zośka miał ładne włosy i przystojną twarz” czy też „Alek był osobą bardzo rozbudowaną, jeśli chodzi o charakter”.

Z analizy kolejnego Raportu OKE⁶, tym razem dotyczącego roku 2017, wynika, że zadanie egzaminacyjne w postaci napisania rozprawki okazało się dla uczniów najtrudniejsze. Jak bowiem zaznaczają autorzy raportu:

⁵ Por. Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie: *Sprawozdanie z egzaminu gimnazjalnego 2016*. <http://www2.oke.jaworzno.pl/zalaczniki/wyniki/2016> (dostęp: 28.08.2016). Aby wyeksponować błędy językowe gimnazjalistów w zakresie poprawności językowej oraz ukazać zależność między dramą a kształceniem językowym uczniów, celowo wybraliśmy do swoich badań wyniki zamieszczone w raportach OKE w 2012 i 2016 roku. Potwierdzają one tezę, że uczniowie popelniali nagminnie różnorodne błędy niezależnie od tego, jaką formą wypowiedzi się posługują.

⁶ Por. *Poprawność stylistyczna i językowa*. W: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie: *Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w roku 2017. Sprawozdanie z egzaminu gimnazjal-*

tworzenie samodzielnej wypowiedzi wymagało opanowania wielu umiejętności złożonych, takich jak rozumowanie, argumentowanie czy wnioskowanie [...]. Na podstawie prac uczniów możemy stwierdzić, że potrafią oni uzasadnić swoje stanowisko, jednak poziom ich argumentacji, oceniany w zadaniu rozszerzonej odpowiedzi, był często niewystarczająco wnikliwy, co niekorzystnie wpłynęło na ocenę realizacji zadania⁷.

Średnia ocena poziomu wykonania zadania z zakresu tworzenia wypowiedzi wynosi dla województwa śląskiego zaledwie 56,58%. O ile gimnazjaliści wykazali się bardzo dobrą znajomością zasad organizacji tekstu w zależności od gatunku (81,05%) oraz starali się wysławiać w sposób precyzyjny (85,62%), o tyle niekorzystnie wypadli w zakresie innych przejawów świadomości językowej. Zaledwie 23,43% wynosiła średnia związana z poprawnością interpunkcyjną, a 35,03% – ta dotycząca między innymi stosowania związków frazeologicznych, właściwej odmiany poszczególnych części mowy czy też używania rodzajów zdań.

Na podstawie raportu OKE z 2017 roku można również wnioskować o wysokiej częstotliwości występowania błędów leksykalnych, stylistycznych oraz składniowych. W mniejszym stopniu ujawniały się błędy fleksyjne, przejawiające się nieodpowiednią odmianą wyrazów, i frazeologiczne, uwidaczniające się w różnorodnym zniekształcaniu związków frazeologicznych.

Wśród błędów leksykalnych dominowały te, których przyczyn należy upatrywać w niewłaściwym rozumieniu znaczenia niektórych wyrazów, a tym samym niewłaściwego ich użycia, nieodpowiednim dobieraniu przez uczniów słów bliskoznacznych czy niezastosowaniem się do zasad poprawnego łączenia wyrazów (np. sformułowania „dążyć do marzeń” oraz „warto kierować się wyobrażeniem”).

Błędy stylistyczne wynikały przede wszystkim ze skromnego zasobu słownictwa gimnazjalistów, co z kolei przekładało się na liczne powtórzenia, natomiast błędy składniowe – z nieprawidłowości w konstruowaniu zdań, w tym również naruszenie ich szyku.

„W zakresie poprawności językowej gimnazjaliści zdobyli średnio 34% punktów, co oznacza, że przestrzeganie norm dotyczących języka było dla trzecioklasistów umiejętnością trudną”⁸.

nego 2017 w województwie śląskim oraz *Poprawność ortograficzna i interpunkcyjna*. W: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie: *Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w roku 2017. Sprawozdanie z egzaminu gimnazjalnego 2017 w województwie śląskim*, s. 27–28.

⁷ *Wnioski i rekomendacje*. W: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie: *Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w roku 2017. Sprawozdanie z egzaminu gimnazjalnego 2017 w województwie śląskim*, s. 34.

⁸ *Poprawność stylistyczna i językowa*. W: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie: *Osiągnięcia uczniów kończących gimnazjum w roku 2017. Sprawozdanie z egzaminu gimnazjalnego 2017 w województwie śląskim*, s. 27.

Uczniowie nie ustrzegli się również błędów interpunkcyjnych, przejawiających się bądź to błędnym umieszczaniem przecinków, bądź niewstawianiem ich wcale, a także błędów ortograficznych, np. nieuzasadnione stosowanie wielkich liter.

Raporty OKE z ostatnich pięciu lat pozwalają dostrzec różnice w ogólnych wynikach egzaminów z języka polskiego uzyskiwanych przez uczniów Gimnazjum nr 2 w Czerwionce-Leszczynach oraz Gimnazjum nr 6 w Dębnie. W przeciągu tegoż okresu Gimnazjum nr 2 zaledwie raz uzyskało nieznaczną przewagę punktową i procentową nad Gimnazjum nr 6, podczas gdy przewaga dębnińskiego gimnazjum wrasta z roku na rok, w roku 2017 sięgając niemal 20%. Szczegółowe dane zaprezentowaliśmy w poniższej tabeli.

Tabela 1. Wyniki egzaminacyjne z języka polskiego uczniów Gimnazjum nr 2 w Czerwionce-Leszczynach oraz Gimnazjum nr 6 w Dębnie – raporty OKE z lat 2012–2017

Rok	Gimnazjum nr 2		Gimnazjum nr 6		Różnice	
	Wartości %	Wartości liczbowe	Wartości %	Wartości liczbowe	%	Liczbowe
2017	53,32	b.d.	72,61	b.d.	19,29	b.d.
2016	64,48	b.d.	74,69	b.d.	10,21	b.d.
2015	58,45	b.d.	65,96	b.d.	7,51	b.d.
2014	68	21,6	72	23,0	4	1,4
2013	56	17,9	54	17,4	2	0,5
2012	61	19,5	64	20,6	3	1,1

Źródło: opracowanie własne.

Technika dramy nie jest obowiązkowa w polskich szkołach, traktuje się ją jako jedną z proponowanych metod aktywizujących ucznia w procesie nauczania. Z doświadczenia zawodowego współautora artykułu wynika, że prowadzone z młodzieżą gimnazjalną zajęcia z dramy w sposób istotny poprawiają osiągnięcia przez nich wyniki na egzaminie gimnazjalnym z języka polskiego, co postaramy się udowodnić w dalszej partii artykułu.

W kształceniu językowym interesuje nas kwestia poprawności językowej, zwłaszcza kwestia rozumienia i umiejętnego stosowania związków frazeologicznych, a także poprawnej konstrukcji zdań.

Z myślą o potrzebach egzaminacyjnych zwracamy szczególną uwagę na kształcenie językowe uczniów również w trakcie zajęć dramatycznych. Kładziemy duży nacisk na poprawność fleksyjną i składniową w wypowiedziach uczniów oraz wykorzystywanie w trakcie zajęć dramatycznych różnorodnych związków frazeologicznych. Skupiamy się także na wzbogacaniu słownictwa uczniów, umiejętności dobierania synonimów i wyrazów nacechowanych emocjonalnie.

Aspekty metodologiczne badań własnych

1. **Głównym celem przeprowadzonych badań** było określenie wpływu zajęć dramowych na stopień elokwencji uczniów oraz umiejętność poprawnego pisanie i argumentowania podczas egzaminu gimnazjalnego z języka polskiego.
2. **Główny problem badawczy:** Jakie zmiany w zakresie kompetencji językowych, w związku z uczestnictwem w zajęciach dramowych, zachodzą u uczniów?
3. **Problemy szczegółowe:**
 - Czy drama jest metodą atrakcyjną dla uczniów?
 - Czy drama wpływa na jakość nauczania?
 - Jakie korzyści czerpią uczniowie z lekcji dramowych?
 - Jak nauczyciele oceniają efekty zajęć dramowych?

Metody badawcze

W celu zdobycia informacji dotyczących poprawności językowej oraz czynności poznawczych gimnazjalistów zastosowaliśmy następujące metody pedagogiczne:

1. Metodę sondażu diagnostycznego, z wykorzystaniem techniki ankiety, skierowanej do uczniów, nawiązującej do ich samoobserwacji. Pytania ankietowe miały jednolitą konstrukcję – były to pytania zamknięte (łącznie 9 pytań). Kwestionariusz ankiety był anonimowy. Metoda ta pozwoliła nam na poznanie opinii uczniów na temat zajęć dramowych.
2. Metodę sondażu diagnostycznego, z wykorzystaniem techniki ankiety, skierowanej do nauczycieli, bazującej na poczynionych przez nich obserwacjach zmian w zakresie kompetencji językowych uczniów, którzy uczestniczyli w zajęciach prowadzonych z wykorzystaniem dramy. Anonimowy kwestionariusz ankiety zawierał 3 pytania zamknięte.
3. Metodę analizy dokumentów – raporty Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Jaworznie, w których znalazły się między innymi uwagi dotyczące kwestii poprawności językowej gimnazjalistów w zakresie redagowania: rozprawki⁹ (raport z 2017 roku) oraz charakterystyki postaci (raport z 2016 roku).
4. Metodę analizy wytworów pracy – rozprawki gimnazjalistów na temat „Internet – wróg czy przyjaciel?”. Metoda ta pozwoliła nam na uzyskanie informacji związanych z opiniami respondentów dotyczących poprawnego wypowiedziania się przez nich w mowie i piśmie, a także argumentowania swoich opinii.

⁹ Uwagi dotyczące raportów OKE zamieściliśmy we wstępnej partii podrozdziału.

Opis badanej grupy

Badania przeprowadziliśmy w roku szkolnym 2016/2017 oraz 2017/2018 w dwóch publicznych gimnazjach na terenie Miasta i Gminy Czerwionka-Leszczyny (Gimnazjum nr 2 w Czerwionce-Leszczynach oraz Gimnazjum nr 6 w Dębnie) – powiat rybnicki, województwo śląskie.

Łącznie sondażem diagnostycznym objętych zostało 47 uczniów klas drugich i trzecich gimnazjum (w tym: 26 dziewcząt i 21 chłopców). Kwestionariusz ankiety wypełnili jedynie uczniowie, którzy podczas lekcji spotkali się z metodą dramy. Uczniowie Ci, stanowiący grupę eksperymentalną, poproszeni zostali również o napisanie rozprawki.

Zadanie, polegające na stworzeniu dłuższej wypowiedzi pisemnej, wykonała także grupa kontrolna, a zatem uczniowie uczęszczający do Gimnazjum nr 2. Otrzymaliśmy łącznie 60 rozprawek – 24 prace chłopców oraz 36 prac dziewcząt.

Dobór uczniów do grup eksperymentalnej i kontrolnej był celowy ze względu na następujące czynniki:

- umiejscowienie badanych gimnazjów na terenie jednego Miasta i Gminy Czerwionka-Leszczyny;
- liczebność grup i płeć badanych;
- wiek badanych;
- wyniki zawarte w raportach OKE w Jaworznie.

Badaniem objęliśmy także 46 nauczycieli, wykorzystujących na swoich lekcjach techniki dramowe, uczących w sześciu gimnazjach na terenie Miasta i Gminy Czerwionka-Leszczyny (w tym: 40 kobiet i 6 mężczyzn). W badanej populacji nauczycieli zdecydowaną większość stanowiły kobiety – 87%. Wszyscy badani mieli wyższe wykształcenie, byli nauczycielami przedmiotów humanistycznych bądź pedagogami szkolnymi.

Wyniki badań i ich analiza

Opinie uczniów – uzyskane drogą badania ilościowego – zostały ujęte w formie tabel, pod którymi zamieszczamy krótki opis. Badania wykazały, że zdecydowana większość respondentów chętnie bierze udział w lekcjach dramowych. Taką postawę zadeklarowało ponad 84% dziewcząt oraz blisko 81% chłopców. O powody, dla których uczniowie lubią pracować metodą dramy, zapytaliśmy w kolejnym pytaniu.

Tabela 2. Chęć udziału w lekcjach dramowych

Proponowane odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
	wartości liczbowe	wartości procentowe	wartości liczbowe	wartości procentowe
Tak	22	84,62	17	80,95
Nie	4	15,38	4	19,05

Źródło: badania własne.

Tabela 3. Zalety lekcji dramowych

Proponowane odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
	wartości liczbowe	wartości procentowe	wartości liczbowe	wartości procentowe
Lekcja nie jest nudna	7	26,92	9	42,86
Mogę poznać i polubić inne koleżanki i kolegów, których do tej pory nie dostrzegłem/dostrzegłam	3	11,54	1	4,76
Lekcja nie jest ani trudna, ani niezrozumiała	5	19,23	3	14,29
Lekcje są dla mnie rozrywką	11	42,31	8	38,09

Źródło: badania własne.

Z wypowiedzi respondentów można wysnuć wniosek, że drama przyczynia się przede wszystkim do tego, że zajęcia szkolne nie są schematyczne i monotonne. Świadczy o tym ponad 40% wypowiedzi chłopców oraz prawie 27% wypowiedzi dziewcząt. W tym miejscu warto podkreślić, że drama jest jednym ze sposobów na przezwycięzenie szkolnej przeciętności i nudy. Jak bowiem pisze Brian Way, „kilka minut aktywnej dramy może bardzo dużo zdziałać dla zmęczonych, wyczerpanych i być może znudzonych umysłów”¹⁰. W ten sposób lekcje mogą urastać w oczach uczniów do miana rozrywki (zabawy) (42,31% dziewcząt oraz 38,09% chłopców), a przy tym nie są ani trudne, ani niezrozumiałe (19,23% dziewcząt oraz 14,29% chłopców).

To wszystko znajduje także odzwierciedlenie w odpowiedziach uczniów na następne pytanie. W pytaniu tym respondenci mieli ocenić atrakcyjność lekcji dramowych w skali o 1 do 5, gdzie 1 było oceną najniższą, natomiast 5 – oceną najwyższą. Ich odpowiedzi kształtują się następująco:

¹⁰ B. WAY: *Drama w wychowaniu dzieci młodzieży*. Przeł. K. PANKOWSKA, E. NERWIŃSKA. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995, s. 24.

Tabela 4. Ocena atrakcyjności lekcji dramowych w opinii uczniów

Ocena*	Dziewczeta		Chłopcy	
	wartości liczbowe	wartości procentowe	wartości liczbowe	wartości procentowe
1	0	0	0	0
2	3	11,54	3	14,29
3	4	15,38	1	4,76
4	14	53,85	11	52,38
5	5	19,23	6	28,57

* W skali od 1 do 5 (gdzie 1 jest oceną najniższą, a 5 – oceną najwyższą) ocen atrakcyjność lekcji dramowych. Wstaw „X” w odpowiednim miejscu

Źródło: badania własne.

Spoglądając na wyniki, warto raz jeszcze powtórzyć, że drama jest metodą niezwykle atrakcyjną i przyjazną uczniom.

Co jest najmocniejszą stroną dramy? Co sprawia, że jest tak atrakcyjna i efektywna w nauczaniu? – w jednej ze swych książek pytają Anna Dziedzic i Maria Gudro. Ich zdaniem to – przyjemność, jaka tkwi w zabawie, intensywność przeżycia i zaangażowania do końca, aura niezwykłości, stan napięcia i zaciekania, radość z przeżywania wielości światów i postaci oraz przekraczania swoich realnych granic i możliwości. To radość tworzenia i istnienia w świecie: urojonym, z całą świadomością świata realnego¹¹.

Kolejne pytanie ankiety dotyczyło tego, czy nauczanie metodą dramy korzystnie wpływa na proces zapamiętywania przez uczniów materiału omawianego w czasie lekcji. Z doświadczeń współautora artykułu nasuwa się wniosek, iż drama wyzwala motywację poznawczą, co przekłada się na chęć uczniów do zdobywania wiedzy i poznawania. Ponadto uczniowie nieświadomie uruchamiają proces zapamiętywania zjawisk literackich i językowych.

Charles Galloway w książce *Psychologia uczenia się i nauczania* podkreśla, że:

właściwością uczenia się na doświadczeniu jest to, że nie zapomina się tak łatwo przerobionego materiału, jak w przypadku uczenia się poprzez przetwarzanie informacji. Coleman uważa, że dzieje się tak za sprawą pozytywnych skojarzeń emocjonalnych, związanych z konkretnymi działaniami i zdarzeniami, zachodzącymi podczas gry¹².

¹¹ A. DZIEDZIC, M. GUDRO: *Drama w szkole podstawowej. Propozycje lekcji dla klasy IV, V, VI wg podręczników M. Nagajowej*. Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 1998, s. 24.

¹² Ch. GALLOWAY: *Psychologia uczenia się i nauczania*. T. 2. Przeł. J. BADZICKI. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1988, s. 34. Zob. też: J.S. COLEMAN, S.A. LIVINGSTON, G.M. FENNESSEY, R.J. EDWARDS, S.J. KIDELAR: *The Hopkins game program: Conclusions from seven Years of Research*. "Educational Researcher" 1973, No. 2(8), s. 3–7.

Podobne stanowisko prezentuje Alicja Gałązka. W jednym z tekstów stwierdza ona, że „drama wykorzystuje naturalną zdolność każdego człowieka do zabawy. Łatwo zauważyć, że kiedy jesteśmy otwarci i zrelaksowani, zwiększa się nasza zdolność przyswajania nowych informacji i pojęć”¹³. Opinie te potwierdzają także sami uczniowie – niemal 70% dziewcząt i 86% chłopców.

Tabela 5. Wpływ lekcji dramowych na łatwiejsze zapamiętywanie i rozumienie omawianego materiału

Proponowane odpowiedzi	Dziewczeta		Chłopcy	
	wartości liczbowe	wartości procentowe	wartości liczbowe	wartości procentowe
Tak	18	69,23	18	85,71
Nie	8	30,77	3	14,29

Źródło: badania własne.

Niezależnie od szczebla nauczania kluczowe znaczenie ma uświadamianie uczniom, jak istotną kompetencją jest sprawne oraz poprawne komunikowanie się z otoczeniem. Co za tym idzie, nauczyciele winni stymulować rozwój osobowości swoich wychowanków, ucząc ich takich zachowań językowych i pozajęzykowych, które są adekwatne do sytuacji komunikowania się, a także właściwych relacji między uczestnikami aktu mowy, celu i tematu wypowiedzi. To z kolei powinno kształtować u uczniów świadomość i odpowiedzialność za wypowiadane słowa i wpływać na skuteczność porozumiewania się. Czy umiejętności te można rozwijać również za pomocą metody dramy? Praktyka dydaktyczna potwierdza tę hipotezę. O to, czy wpływ ten dostrzegają sami uczniowie, zapytaliśmy gimnazjalistów. Ich odpowiedzi ujęliśmy w tabeli 6.

Tabela 6. Wpływ lekcji dramowych na umiejętność komunikowania się

Proponowane odpowiedzi	Dziewczeta		Chłopcy	
	wartości liczbowe	wartości procentowe	wartości liczbowe	wartości procentowe
Tak	18	69,23	12	57,14
Nie	8	30,77	9	42,86

Źródło: badania własne.

Powyższa tabela udowadnia, że udział w lekcjach dramowych sprawia, że uczniowie dostrzegają u siebie poprawę w zakresie komunikowania się. Co ciekawe, wpływ ten częściej podkreślają dziewczeta (69,23% w stosunku do 57,14% odpowiedzi chłopców). Jak zaznacza Krystyna Pankowska, drama „poprawia ko-

¹³ A. GAŁĄZKA: *Motywacyjna rola dramy w glottodydaktyce*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 99.

munikację między ludźmi, ułatwia nawiązanie równorzędnych relacji społecznych opartych na wzajemnym zaufaniu, uczciwości i lojalności”¹⁴.

Praktyka dydaktyczna potwierdza, że w trakcie lekcji dramowych rozwija się sprawność językowa uczniów. Przyczyniają się do tego między innymi wywołanie odpowiedniego stanu emocjonalnego wychowanków, ich pobudzenie intelektualne oraz zachęcanie nawet tych najbardziej opornych do mówienia. Ponadto, jak stwierdza Edward Polański i Krystyna Orłowa,

drama jako kontynuacja zabaw dziecka aktywizuje ucznia, rozbudza jego wyobraźnię, a przez to ułatwia i pogłębia przyswajanie treści i form językowych. Wywołanie odpowiedniego stanu emocjonalnego, pobudzenie intelektualne uczniów rodzi sprzyjające warunki dla kształtowania sprawności językowej¹⁵.

Tabela 7. Wpływ lekcji dramowych na ustne i pisemne wypowiedzi uczniów

Proponowane odpowiedzi	Dziewczeta		Chłopcy	
	wartości liczbowe	wartości procentowe	wartości liczbowe	wartości procentowe
Tak	20	76,92	14	66,67
Nie	6	23,08	7	33,33

Źródło: badania własne.

Kolejne pytanie ankiety dotyczyło korzyści w zakresie języka mówionego w kontekście działań dramowych. W odpowiedzi na to pytanie uczniowie, zarówno dziewczęta, jak i chłopcy, najczęściej twierdzili, że drama pozwala im na rozwijanie mowy (61,51% dziewcząt oraz 52,38% chłopców) oraz na swobodne wypowiadanie się na temat utworu literackiego (46,15% uczennic oraz 47,62% uczniów). To wszystko przekłada się na większą spontaniczność wychowanków. Jak podkreśla Krystyna Pankowska, „w dramie zabieranie głosu jest podstawową sprawą, jednak nie chodzi tu tylko o odwagę mówienia, lecz przede wszystkim o odwagę myślenia i aktywnego działania”¹⁶. Ta sama autorka w innej książce stwierdza, że „ważną rolę w rozwoju sprawności językowych odgrywają zabawy grupowe stwarzające okazje do komunikowania się dzieci z otoczeniem”¹⁷. Szczegółowe dane ujęliśmy w postaci poniższej tabeli.

¹⁴ K. PANKOWSKA: *Pedagogika dramy. Teoria i praktyka*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000, s. 227.

¹⁵ E. POLAŃSKI, K. ORŁOWA: *Kształcenie językowe w klasach 4–8. Przewodnik metodyczny*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995, s. 14–15.

¹⁶ K. PANKOWSKA: *Drama. Konteksty teoretyczne...*, s. 241.

¹⁷ K. PANKOWSKA: *Edukacja przez dramę*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1997, s. 27.

Tabela 8. Korzyści lekcji dramowych w zakresie języka mówionego

Proponowane odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
	wartości liczbowe	wartości procentowe	wartości liczbowe	wartości procentowe
Swobodnie wypowiadasz się na temat utworu literackiego	12	46,15	10	47,62
Popelniasz mniej błędów gramatycznych	6	23,08	2	9,52
Budujesz spójne wypowiedzi	7	26,92	6	28,57
Rozwijasz mowę	16	61,51	11	52,38

Źródło: badania własne.

Praktyka dydaktyczna dowodzi tego, że niezwykle atmosfera, jaka panuje w klasie podczas lekcji dramowych, zmniejsza u uczniów treść i lęk przed pisanem, a także inspirowanie do samodzielnego tworzenia tekstów. Korzyści te dostrzegli także sami uczniowie. Niemal 60% dziewcząt podkreśliło, że zajęcia dramowe sprzyjają konstruowaniu dłuższych, logicznych i spójnych wypowiedzi pisemnych (57,69%), a także ułatwiają napisanie wypracowania na zadany temat (57,69%). Na tę ostatnią właściwość uwagę zwracają również chłopcy (61,90%).

Tabela 9. Korzyści lekcji dramowych w zakresie języka pisanego

Proponowane odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
	wartości liczbowe	wartości procentowe	wartości liczbowe	wartości procentowe
Unikasz błędów stylistycznych i gramatycznych	5	19,23	4	19,05
Potrafisz lepiej napisać wypracowanie na zadany temat	15	57,69	13	61,90
Posługujesz się wyrazami i zwrotami charakterystycznymi dla danej formy wypowiedzi	6	23,08	2	9,52
Sam/sama sobie radzisz z problemem zawartym w temacie rozprawki	5	19,23	7	33,33
Konstruujesz dłuższe, logiczne i spójne wypowiedzi pisemne	15	57,69	5	23,81
Precyzyjniej formułujesz argumenty na postawiony problem	3	11,54	1	4,76
Poprawnie budujesz zdania pojedyncze i złożone	3	11,54	1	4,76

Źródło: badania własne.

Jedną z zalet dramy, potwierdzoną w drodze badania sondażowego, jest fakt, że metoda ta aktywizuje i ośmiela osoby nieśmiałe i słabe. Tworzone podczas zajęć dramowych sytuacje komunikacyjne pozwalają uczniowi zapomnieć o tym, że uczestniczy w lekcji, a dzięki temu chętniej bierze udział w rozmowach i dyskusjach.

Tabela 10. Inne korzyści płynące z udziału w lekcjach dramowych

Proponowane odpowiedzi	Dziewczęta		Chłopcy	
	wartości liczbowe	wartości procentowe	wartości liczbowe	wartości procentowe
Stałem/stałam się bardziej otwarty/otwarta	8	30,77	7	33,33
Nabrałem/nabrałam pewności siebie oraz poczucia własnej wartości	10	38,46	5	23,81
Przełamałem/przełamałam własną nieśmiałość	10	38,46	2	9,52
Lepiej radzę sobie ze stresem szkolnym	5	19,23	3	14,29
Poznałem/poznałam grupę	6	23,08	2	9,52
Dobrze się bawiłem/ bawiłam, oderwałem/oderwałam się od codzienności	15	57,69	9	42,86
Mogłem/mogłam być sobą	3	11,54	2	9,52
Nauczyłem/nauczyłam się wyrażać jasno i na temat	5	19,23	0	0
Lepiej zapamiętuję materiał	12	46,15	9	42,86
Jestem bardziej zaangażowany/zaangażowana w lekcję i łatwo przyswajam sobie wnioski	8	30,77	4	19,05

Źródło: badania własne.

Wypowiedzi są dowodem na to, iż drama ośmiela, dodaje pewności siebie. Drama wpłynęła na zmianę postaw uczniów, którzy wyćwiczyli umiejętność otwartego i stanowczego wyrażania siebie. W tym miejscu warto zacytować wypowiedzi uczestników lekcji dramowych: „Poznałem/-am grupę”, „Dobrze się bawiłem/-am, oderwałem/-am się od codzienności”, „Mogłem/-am być sobą”.

Przedstawioną analizę wypowiedzi badanych uczniów warto byłoby zestawić i wzbogacić o analizę wypowiedzi nauczycieli. Nauczycielom zadano trzy pytania. Pierwsze z nich dotyczyło kwestii oceny zmian, jakich doświadczyli ich wychowankowie na lekcjach dramowych. Ocena ta była dokonywana w skali od 1 do 5, gdzie 5 oznaczało zmianę największą, a 1 – najmniejszą.

Praktyka dydaktyczna pokazuje, że zastosowanie technik dramowych w kształceniu językowym umożliwia nauczycielowi nie tylko wyćwiczenie u uczniów poprawności językowej i wzbogacanie ich słownictwa, ale również podnosi świadomość językową wychowanków. Jak stwierdza Jolanta Kwaśniewska, „dużo łatwiej przebiega nauka gramatyki, jeśli stosuje się metody dramowe. Działając, bawiąc się, rozwiązując zadania, uczeń przyswaja sobie wiadomości, których nie potrafił się wcześniej nauczyć”¹⁸.

¹⁸ J. KWAŚNIEWSKA: *Drama i teatr jako terapia*. „Polonistyka” nr 9: 2003, s. 553.

Tabela 11. **Spostrzegane przez nauczycieli zmiany w kompetencjach językowych uczniów (średnia arytmetyczna kontinuum skali: 1 bardzo duże – 5 brak)**

Proponowane odpowiedzi	1		2		3		4		5	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Lubią uczyć się języka polskiego	4	8,70	2	4,35	10	21,74	28	60,87	2	4,35
Dokonują samodzielnie analizy i interpretacji utworu literackiego	6	13,04	6	13,04	20	43,48	12	26,09	2	4,35
Trafnie dobierają wyrażenia i zwroty	0	0	6	13,04	6	13,04	22	47,83	12	26,09
Konstruują dłuższe, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne w różnych formach gatunkowych	0	0	4	8,70	18	39,13	22	47,83	2	4,35
Rzadko popełniają błędy stylistyczne	0	0	16	34,78	20	43,48	8	17,39	2	4,35
Rzadziej popełniają błędy gramatyczne (w tym: składniowe i frazeologiczne)	0	0	2	4,35	14	30,43	26	56,52	4	8,70
Odchodzą od języka komputerowego na rzecz języka pisanego	12	26,09	18	39,13	12	26,09	4	8,70	0	0
Zwiększa się im zasób słów, wzbogaca słownictwo	0	0	2	4,35	12	26,09	20	43,48	12	26,09
Łatwiej docierają do sensu utworu	0	0	6	13,04	22	47,83	16	34,78	2	4,35
Tworzą spójną pod względem logicznym i składniowym wypowiedź na zadany temat	6	13,04	2	4,35	18	39,13	18	39,13	2	4,35
Stosują poprawne związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie	0	0	2	4,35	10	21,74	16	34,78	18	39,13
Stosują różne rodzaje zdań	0	0	2	4,35	10	21,74	22	47,83	12	26,09
Stosują poprawne formy odmiany rzeczowników, czasowników, przymiotników, liczebników i zaimków	0	0	6	13,04	20	43,48	14	30,43	6	13,04
Dbają o styl wypowiedzi	0	0	14	30,43	11	23,91	20	43,48	1	2,17
Budują poprawnie zdania pojedyncze i złożone	2	4,35	4	8,70	5	10,87	10	21,74	25	54,35

Źródło: badania własne.

Jak dowiodło przeprowadzone przez nas badanie sondażowe, nauczyciele najwyżej, na poziomie „dobrym”, ocenili zmiany w następujących aspektach: traf-

ne dobieranie wyrażen i zwrotów (47,83%), konstruowanie dłuższych, spójnych i logicznych wypowiedzi pisemnych w różnych formach gatunkowych (47,83%), rzadsze błędy stylistyczne (56,52%), bogatsze słownictwo (43,48%), a także stosowanie różnego rodzaju zdań (47,83%).

Tabela 12. Techniki dramowe a zajęcia szkolne – wypowiedzi nauczycieli (liczba odpowiedzi)

Odpowiedzi	Wartości liczbowe	Wartości procentowe
Lekcje historii	3	6,52
Edukacja polonistyczna w edukacji wczesnoszkolnej	3	6,52
Zajęcia kółka teatralnego	3	6,52
Zajęcia kółka języka polskiego	6	13,04
Lekcje języka angielskiego	6	13,04
Lekcje języka polskiego	9	19,57
Lekcje wychowawcze	15	32,61
Żadnych	24	52,17

Źródło: badania własne.

Dane zamieszczone w tabeli wskazują, że techniki dramowe najczęściej goszczą na lekcjach wychowawczych, lekcjach języka polskiego i języka angielskiego. Z odpowiedzi w ankiecie oznaczonej jako: Żadnych nasuwa się wniosek, iż ½ badanych nie uczestniczyła bądź nie miała okazji obserwować zajęć z wykorzystaniem technik dramowych.

Wykres unaocznia, iż niewielu nauczycieli wykorzystuje zajęcia dramowe. Być może wynika to z faktu, iż nie każdy nauczyciel posiada predyspozycje osobowościowe, charakterologiczne do prowadzenia lekcji tą metodą. Jego rola w dramie jest bowiem zupełnie inna niż na tradycyjnej lekcji. Jako ekspert, animator i inspirator jest otwarty na drugiego człowieka, a zarazem zachęca uczniów do werbalnych i pozawerbalnych wypowiedzi.

Potwierdza to Barbara Myrdzik, pisząc:

Nauczyciel – w pierwszej fazie stosowania metody – powinien spełnić rolę animatora i kreatora sytuacji dramowych. On zatem stymuluje działania uczniów, ustanawia cele, formułuje temat i miejsce dramy, projektuje role i techniki, określa swoje miejsce w planowanym zadaniu. Potem jego rola coraz bardziej ewoluje w kierunku doradcy i konsultanta, a nawet tylko uczestnika, występującego w dramie na równych prawach z uczniami¹⁹.

¹⁹ B. MYRDIK: *Rola dramy w kształceniu polonistycznym*. W: H. WIŚNIEWSKA, J. LISIECKI, red.: *Wokół szkoły i nauczyciela. Skrypt dla studentów filologii polskiej*. Wydawnictwo Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1997, s. 48.

Nauczyciel jest tylko przewodnikiem, organizatorem sytuacji dramowej, w trakcie której musi się wykazać dużą empatią i wrażliwością, ponieważ wkracza na delikatny teren, jak psychika i emocje młodego człowieka.

Zdaniem współautora artykułu lekcje wychowawcze można prowadzić metodą dramy, bowiem nie tylko przygotowują do życia zawodowego i stwarzają warunki do przyjaznego współistnienia, lecz dają również uczniowi szansę przeżycia emocjonalnego prezentowanych treści oraz działań twórczych, a nawet zaspokojenia potrzeb ludzycznych. Uczniowie mogą wcielać się w role bohaterów scenek, ilustrujących sytuacje rzeczywiste (znane uczniom z autopsji) lub fikcyjne (wymyślane przez nauczyciela). Poprzez tworzone fikcyjne zdarzenia i sytuacje wchodzenie w role umożliwia nabywanie umiejętności w rozwiązywaniu konfliktów życiowych, w znacznym stopniu zapobiega agresji i przemocy wśród wychowanków. Uczniowie stają się bardziej kreatywni w rozwiązywaniu problemów związanych z zachowaniem w grupie, elastyczni, otwarci na drugiego człowieka, doświadczają głębokich przeżyć estetycznych. Metoda ta, bazując na przeżyciu, dostarcza uczniom wzruszeń, aktywizuje ich umysły. Ponadto uczy pożądanego społecznego i psychologicznego zachowań, poszukiwania własnych wyborów i rozwiązań, przez co „przyspiesza emocjonalne, intelektualne i społeczne dojrzewanie uczestników dramy”²⁰, aktywizuje ucznia twórczo poprzez udział w działaniach dramatycznych do podjęcia trudnych zadań. Pobudza uczniów emocjonalnie i intelektualnie, zwiększa ich ekspresję sensomotoryczną i werbalną, wpływa na poszerzenie ogólnej aktywności recepcyjnej. Jako narzędzie do zrozumienia postaw ludzkich wyzwala zdolności twórcze na bazie emocjonalnego zaangażowania, pozwala na swobodną ekspresję (działanie).

Badani nauczyciele dostrzegali znaczenie dramy w zakresie kompetencji językowych, zwłaszcza poznawczych. Ich zdaniem drama najbardziej wpływa na: umiejętność wyrażania empatii, odblokowanie nieśmiałości, elokwencję słowa, przełamywanie bariery interpersonalnej na płaszczyźnie: nauczyciel–uczeń. Metoda ta ma też wpływ na rozumienie przedmiotu i zainteresowanie przedmiotem.

Wyniki badania jakościowego opracowaliśmy w oparciu o analizę wytworów prac gimnazjalistów w postaci rozprawki na temat „Internet – wróg czy przyjaciel?”. Jako kryterium oceny wypowiedzi pisemnych przyjęliśmy wytyczne zamieszczone w Raplocie Centralnej Komisji Egzaminacyjnej z 2017 roku. Jego autorzy wśród sposobów oznaczania błędów²¹ wyróżnili następujące rodzaje błędów: merytoryczne, językowe (obejmujące błędy gramatyczne, w tym fleksyjne i składniowe; leksykalne, do których zaliczono błędy wyrazowe, frazeologiczne, słowotwórcze; a także stylistyczne) oraz błędy w zapisie (błędy ortograficzne, interpunkcyjne, graficzne). Z uwagi na fakt, że o ile zajęcia dramatyczne mogą sprzyjać niwelowaniu błędów merytorycznych i językowych, o tyle nie są w stanie wy-

²⁰ B. WĄY: *Drama w wychowaniu...*, s. 15.

²¹ Przytaczając wypowiedzi uczniów, pozostawiamy ich oryginalną pisownię.

kształcić poprawnych nawyków ortograficznych i interpunkcyjnych, w swojej analizie pominęliśmy błędy w zapisie.

Tabela 13. **Drama jako metoda nauczania (liczba odpowiedzi)**

Proponowane odpowiedzi	Wartość liczbową	Wartość procentowa
Wpływa na umiejętność wyrażania empatii	11	23,91
Odblokowuje nieśmiały uczniów	10	21,74
Wzbogaca słownictwo uczniów	10	21,74
Powoduje, że uczniowie są bardziej otwarci względem siebie	10	21,74
Kształci elokwencję słowa (wyzwała chęć mówienia o utworze literackim)	9	19,57
Uatrakcyjnia odbiór lektur (zachęca do czytania)	8	17,39
Sprawia, że uczniowie lepiej rozpoznają stany emocjonalne	8	17,39
Wzmaga precyzję wypowiedzi uczniów	8	17,39
Powoduje, że uczniowie spontanicznie włączają się do rozmowy lub dyskusji	7	15,22
Sprawia, że uczniowie chętnie wyrażają swoje uczucia	7	15,22
Zachęca uczniów do wypowiadania się, wpływa na skuteczność komunikacji (kształci umiejętność wypowiadania się)	6	13,04
Doskonali umiejętność formułowania pytań i odpowiedzi	6	13,04
Wpływa na głębsze zrozumienie postaci oraz dokonanie próby oceny postaci	6	13,04
Kształtuje umiejętność panowania nad sobą	6	13,04
Przełamuje barierę interpersonalną (na płaszczyźnie nauczyciel–uczeń) podczas lekcji	5	10,87
Działa odprężająco i relaksacyjnie	5	10,87
Mobilizuje do twórczego wysiłku i ekspresji twórczej	4	8,70
Wpływa na estetyczne przeżycia związane z tekstem oraz rozszerzenie obszaru przeżyć i doznań ucznia	4	8,70
Wpływa na lepsze zapamiętanie tekstu	4	8,70
Skłania do samodzielnego myślenia	4	8,70
Sprawia, że uczniowie chętnie współpracują z rówieśnikami	4	8,70
Powoduje, że uczniowie mają poczucie, że są docenieni przez rówieśników	3	6,52
Doskonali warstwę językowo-stylistyczną wypowiedzi uczniów	3	6,52
Powoduje, że uczniowie mają poczucie, że są docenieni przez nauczycieli	3	6,52
Zmniejsza trudności w zrozumieniu przedmiotu	3	6,52
Przyczynia się do większego zainteresowania przedmiotem	3	6,52

Źródło: badania własne.

Porównując prace uczniów obydwu gimnazjów, odnotowaliśmy, że gimnazjaliści popełniają podobne błędy językowe. Tym, co odróżnia ich prace, jest częstotliwość występowania danego typu błędów.

W zakresie języka uczniowie najczęściej nie ustrzegali się błędów gramatycznych, zwłaszcza składniowych. Wyrażały się one w niewłaściwym stosowaniu przyimków („Gdy zobaczymy film **na** internecie”; internet „wrogiem jest **do** mnie wtedy...”; „uczestniczyć **do** działań”); w używaniu wyrazów w niewłaściwym znaczeniu („W XXI wieku internet to **mocno** spopularyzowane źródło informacji”); w niepoprawnej konstrukcji wypowiedzi z imiesłowowym równoważnikiem zdania („Internet może być dobrym sposobem na nudę, grając w gry”); a także w zakresie związku zgody („wiele młodych **ludzi robią**”; internet służy „do komunikowania się z **rodziną**, jeśli **mieszkają** daleko”; „Zagrożeniem też **jest** upokarzające filmiki”; „Plusami internetu **jest** duża ilość informacji”).

Uczniowie popełniali nieliczne błędy gramatyczne z zakresu fleksji, polegające na niepoprawnej odmianie wyrazów. Przykładami mogą być następujące zdania: „**Drugim argumenty** będzie zabijanie czasu” oraz „Uczniowie często wykorzystują **tą** wiedzę”.

Nagminnie występującymi błędami były błędy stylistyczne. Wyrazistym przykładem jest wypowiedź jednego z uczniów: „Po pierwsze, internet to nasz przyjaciel, bo dostarcza nam rozrywki w postaci której nic innego nie jest w stanie na przykład nie jesteśmy w stanie polecieć w kosmos, co niektóre gry internetowe nam umożliwiają”. Błędy stylistyczne przejawiały się także w mieszaniu stylów potocznego i oficjalnego („Internet dla osoby to »**cudo**«”; „zapominamy o bliskich, których **olewamy**”; „Filmy mogą zarówno młodym, jak i starym łatwo **z głowy zrobić śmietnik**”).

Pomimo tego, że uczniowie wielokrotnie popełniali podobny rodzaj błędów językowych, dostrzegliśmy wyraźne różnice w ich pracach. W rozprawkach zredagowanych przez uczniów, którzy nie mieli kontaktu z dramą, uwidaczniają się problemy z poprawnym sformułowaniem tezy. Niemal połowa gimnazjalistów w ogóle nie postawiła tezy swojej wypowiedzi pisemnej. Wiele osób miało również problemy z właściwym, wyczerpującym uargumentowaniem swojego stanowiska, co przełożyło się na objętość ocenianych prac. Zdarzało się także, że uczniowie w swoim tekście mieszały osobowe i bezosobowe formy czasowników. Ci sami uczniowie nie ustrzegli się również częstych powtórzeń, co może dowodzić ubóstwa ich słownictwa.

Dla odmiany wypowiedzi uczniów-uczestników zajęć dramatycznych były ciekawsze, bardziej przemyślane oraz bogatsze pod względem językowo-stylistycznym. Dla przykładu przytoczymy fragmenty otwierające i zamykające jedną z rozprawek: „W XXI wieku internet odgrywa kluczową rolę w życiu każdego człowieka. Może nam ułatwić życie, ale może także całkowicie nim zawładnąć...”, „Myślę, że to, czy internet jest naszym przyjacielem, czy wrogiem, zależy od nas samych. Trzeba znać umiar i wiedzieć, jakie są granice”. Nasuwa się zatem wniosek, że uczniowie pracujący technikami dramatycznymi mają większą wiedzę. To z kolei przekłada się na umiejętność wyrażania emocji i przemyśleń. Wypowiedzi uczniów stają się dłuższe i bardziej urozmaicone.

Podsumowanie

Dokonując podsumowania, warto przytoczyć słowa Briana Waya: „istnieją pewne oznaki wskazujące na to, że tam, gdzie drama jest wprowadzana, ci, którzy słabo przechodzą [...] testy czy egzaminy, zdają je dużo łatwiej, a inni, którzy są zazwyczaj bez szans, zdają je także”²².

Przeprowadzone badania utwierdziły nas w przekonaniu, iż drama nie tylko angażowała uczniów emocjonalnie, ale i intelektualnie, wpływając korzystnie na zmianę ich kompetencji językowych. Otrzymany obraz zmian nie był jednorodny i uzależniony od tego, kto je oceniał (uczniowie czy nauczyciele, dziewczęta czy chłopcy). Zapewne wypowiedzi nauczycieli należy traktować jako obiektywne, z którymi trudno polemizować, choćby ze względu na ich przygotowanie zawodowe. Wypowiedzi uczniów głównie mogą świadczyć nie tyle o wielkości zachodzących zmian, co o poziomie ich percepcji. Widać to szczególnie wyraźnie, gdy uczniowie mówią o znacznym rozwoju stylistyki wypowiedzi czy sposobu argumentowania, nauczyciele zaś zauważają na tym polu jedynie ponadprzeciętny postęp. W innym kierunku poszła ocena poprawności konstrukcji zdań, składni oraz stosowania związków frazeologicznych, osiągając najwyższe noty przez nauczycieli, uczniowie zaś zaledwie dostrzegli te zmiany.

Faktem bezspornym jest to, że uczniowie dostrzegają efekty zmian kompetencji językowych dzięki uczestnictwu w lekcjach dramowych. Bardzo chętnie w nich uczestniczą, stąd też nasuwa się wniosek, że są dostosowane do ich wieku, dlatego często postrzegane jako: forma zabawy, miejsce bliższego zapoznania się z różniami, pozbycia się nieśmiałości czy nabrania pewności siebie.

Na sposób interpretacji odpowiedzi udzielonych przez nauczycieli wpływa fakt, że połowa z nich nie miała jeszcze sposobności zapoznania się z lekcjami dramatycznymi. Biorąc pod uwagę wysoką ocenę kompetencji językowych dostrzeganych przez nauczycieli mających styczność z lekcjami dramatycznymi, należałoby tę metodę upowszechnić w formie warsztatów dramatycznych.

Bibliografia

- COLEMAN J.S., LIVINGSTON S.A., FENNESSEY G.M., EDWARDS R.J., KIDELAR S.J.: *The Hopkins game program: Conclusions from seven Years of Research*. "Educational Researcher" 1973, No. 2(8), s. 3–7.

²² B. WAY: *Drama w wychowaniu...*, s. 24.

- DZIEDZIC A., GUDRO M.: *Drama w szkole podstawowej. Propozycje lekcji dla klasy IV, V, VI wg podręczników M. Nagajowej*. Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Kielce 1998.
- GALLOWAY Ch.: *Psychologia uczenia się i nauczania*. T. 2. Przeł. J. BADZICKI. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1988.
- GAŁĄZKA A.: *Motywacyjna rola dramy w glottodydaktyce*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008.
- GURYCKA A.: *Godziny do dyspozycji wychowawcy klasowego*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1983.
- KWAŚNIEWSKA J.: *Drama i teatr jako terapia*. „Polonistyka” nr 9: 2003.
- MACHULSKA H.: *Program zajęć teatralno-edukacyjnych „W poszukiwaniu skarbów” (zastosowanie strategii „płaszczka eksperta”)*. „Drama” z. 35: 2000.
- MICHAŁOWSKA D.: *Drama w edukacji*. Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2008.
- MYRDIK B.: *Rola dramy w kształceniu polonistycznym*. W: H. WIŚNIEWSKA, J. LISIECKI, red.: *Wokół szkoły i nauczyciela. Skrypt dla studentów filologii polskiej*. Wydawnictwo Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1997.
- Najczęstsze uchybienia w obszarze języka i stylu*. W: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie: *Egzamin gimnazjalny 2012. Szkolenie dyrektorów gimnazjów września 2012*.
- PANKOWSKA K.: *Drama. Konteksty teoretyczne*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013.
- PANKOWSKA K.: *Drama na lekcjach języka polskiego*. „Polonistyka” nr 1: 1986.
- PANKOWSKA K.: *Edukacja przez dramę*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1997.
- PANKOWSKA K.: *Pedagogika dramy. Teoria i praktyka*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2000.
- POLAŃSKI E., ORŁOWA K.: *Kształcenie językowe w klasach 4-8. Przewodnik metodyczny*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995.
- Sprawozdanie z egzaminu gimnazjalnego 2016*. W: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie. <http://www2.oke.jaworzno.pl/zalaczniki/wyniki/2016> (dostęp: 28.08.2016).
- WAY B.: *Drama w wychowaniu dzieci młodzieży*. Przeł. K. PANKOWSKA, E. NERWIŃSKA. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995.
- WITERSKA K.: *Drama. Przewodnik po koncepcjach, technikach i miejscach*. Difin, Warszawa 2014.

Drama a wyniki egzaminu gimnazjalnego z języka polskiego

Streszczenie

Artykuł ma na celu ukazanie wpływu zajęć dramatycznych na stopień elokwencji uczniów oraz umiejętność poprawnego pisania i argumentowania na egzaminie gimnazjalnym z języka polskiego.

Część teoretyczna przywołuje opinie teoretyków i praktyków dramy odnoszące się do wykorzystania dramy w procesie nauczania i wychowania.

Część praktyczna prezentuje zależności między dramą a kształceniem językowym uczniów oraz wyniki raportów OKE z lat 2016 i 2017 dotyczących kwestii poprawności językowej, a zwłaszcza poprawnej konstrukcji zdań. W części tej zamieszczono też wyniki badań przeprowadzonych wśród gimnazjalistów z Miasta i Gminy Czerwionka-Leszczyny oraz ich krótki opis. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, opartego na technice ankiety, z wykorzystaniem kwestionariusza jako narzędzia badawczego, metodę analizy dokumentów oraz metodę analizy wytworów prac.

Słowa kluczowe: drama edukacyjna; kompetencje językowe; kształcenie językowe uczniów; egzamin gimnazjalny z języka polskiego; badania sondażowe.

The influence of drama on the outcome of the gymnasium exam in Polish

Summary

The aim of the article is to show the impact of drama classes on the degree of students' eloquence and the ability to write correctly and develop argumentation at the gymnasium Polish language exam.

The theoretical part evokes opinions of drama theoreticians and practitioners referring to the use of drama in the teaching and upbringing process.

The practical part presents the relationship between drama and language education of pupils as well as the results of OKE reports from 2016 and 2017 regarding the issues of linguistic correctness, and especially the correct construction of sentences. This part also contains the results of research carried out among junior high school students from the City and Municipality of Czerwionka-Leszczyny and their short description. The research uses the method of a diagnostic survey based on a survey technique, using a questionnaire as a research tool, a method of document analysis and a method of analyzing the outcomes of students work.

Keywords: educational drama; language competences; linguistic education of pupils; middle school exam in Polish; surveys.